

Összehasonlító egyháztan (speciális) a PTC-ben¹

Többször utaltunk arra, hogy az ekkleziológiák mindig a konkrét egyházak normatíváiként értelmezhetők, azaz egy olyan kívánt, ideális állapotot írnak le, mely a valóságban nem vagy töredékesen létezik. Egy empirikus kutatás számára az igazi kihívás abban áll, hogy ezeket a teológiai normatívákat (dimenziókat) hogyan lehet a társadalomtudományok számára elérhetővé és megragadhatóvá alakítani. Erre tettünk kísérletet az 1.2 fejezetben: a négy konkrét egyház deskripciójához a szervezetszociológia szempontjait alkalmaztuk, vagyis úgy tekintettünk az egyházakra, mint bármilyen más társadalmi intézményre, amelyeken számon kérhetők az olyan szempontok, mint az önértelmezése (természete), ágencia, külső-belső kommunikáció és a szervezeti struktúra. A jelen összevetést is ezen szempontok mentén tárgyaljuk.

Az „Egy lehetséges új ekkleziológiai módszertan alapjai: a PTC” c. fejezetben (0.3.2) kifejtettük, a PTC alkalmas arra, hogy úgy az alulról jövő, mint a felülről jövő ekkleziológiai módszereket értelmezze és kezelje.

A minél teljesebb megértés kedvéért az összehasonításhoz két teljesen különböző egyházat vizsgálunk: egyrészt az egyik legrégebbit, a felülről jövő önértelmezésű Római Katolikus Egyházat (tridenti) emeljük ki, amelyet a nagyon formalizált hierarchia, struktúra és jogrendszer jellemez, másrészt a legújabbat, az alulról jövő szemléletmódú pünkösdi-karizmatikus egyháza(ka)t, melye(k) laza hierarchiával, intenzív belső kommunikációval és participációval írható(k) le.

(1) Az egyház természete, önértelmezése

Mint már korábban mondtuk, történelmi hagyományainak és fennállásának ideje okán is, sokkal kidolgozottabb teológiai és ekkleziológiai normatív leírásokkal rendelkezik a katolikus egyház, míg a pünkösdi-karizmatikus egyházzal inkább

¹ Részletek Kovács Lajos: *Egyház – kommunikáció* c. doktori disszertációjából.

empirikus kutatásokon alapuló deskripciók léteznek. Legtöbb szabad egyház formális ekkléziológiával nem is rendelkezik.

A tridenti egyház (katolikus, hagyományos) esetében az *intézmény* teológiailag, szervezetszociológiailag és a PTC szempontjából kulcsfogalom. Olyan többletfelkészültségként definiálja önmagát, melyben az ágensek számára a transzcendensre vonatkozó tudások elérhetővé válnak. A szignifikáció színtere ezen szempont szerint maga az egyház, egy olyan *tematikus mező*, mely bizonyos módon strukturálja a világot, és amelyre ugyanolyan vagy hasonló perspektívából tekintenek az ágensek. Az egyház ugyanakkor az a kódrendszer is, melyben a transzcendens szignifikációhoz szükséges felkészültségek szocializáció során (utánzás, tanulás) érthetők el (nem genetikusan). Ez a többletfelkészültség évezredek alatt vált objektív valósággá, melyet megkérdőjelezhetetlen konstitutív alapnak tekint. A konstitutív alap, mely a Szentírásból, a Szenthagyományból és a zsinati szövegekből áll, alkotja a doktrinális kommunikáció lényegét. Ennek magyarázata és interpretációja az intézmény által kontrollált formában történik, mely az intézményi szakértők (teológusok, püspökök) kompetenciájába tartozik, de a legfőbb és végső szignifikációképző a Magisztérium, mely a közös tudásokat legitimálja. A nem szakértők (megkeresztelt laikusok) hozzáférése bármiféle doktrinális vagy szervezeti többletfelkészültséghez nem lehetséges. Az intézmény a legtávolabbi szinten is kontrollálja a doktrinális szignifikációs folyamatot, amelybe maga a tudáshoz való hozzáférés is beleértendő; a jogi és szervezeti döntésekben nem preferálja a szubszidiaritás elvét.

Az intézmény és az ágensek számára is a konstitutív alap legmeghatározóbb elemei, hogy az egyház: *egy, szent, katolikus és apostoli*.

Egy abban az értelemben, hogy az egyház mint kizárólagos szignifikációképző intézmény jelenik meg az ágensek számára, amelyben Krisztus a szignifikátum, és a mindenkori „földi helytartója”, a pápa a szignifikáns. Krisztus a Lélek szimbólumában jelenik meg az ágensek számára. Ugyanakkor Krisztus szimbolikusan megjelenik az intézményi ágensekben (püspök, pap stb.). Az egyház mint intézmény úgy tekint magára, mint a Krisztus-esemény folyamatos megjelenítésének színterére, így lesz a transzcendens mutatkozásának legerőteljesebb szignifikánsa, mely állapotszerűen, azaz a kommunikatívban kommunikálja a szignifikátumot (transzcendenst) az ágensek felé.

Az egyház *szent* volta az intézmény konstitutív eleme, amely nem kötődik az ágensek faktuális hitéhez, hanem transzcendálja azt, eredete a szignifikátum (Isten). Amikor az egyház önmagát mint szentet definiálja, akkor jelenik meg a szignifikátum transzcendens színtere, és ezáltal az egyház mint intézmény mediatizálja a transzcendenst az ágensek számára.

Az egyház *katolikussága* úgy jelenik meg a tridenti modellben, mint amely transzcendálja a történelmi esetlegességeket, a társadalmi kontextust. Az intézmény a doktrinális szignifikációs folyamatban nem veszi figyelembe a kulturális sokszínűséget, ez csak olyan szinten jelenik meg, ahol a konstitutív alap nem sérül. (Egy helyi vallási szimbolikus cselekedet addig tolerálható, amíg az intézmény doktrínáját, pl. dogmát, nem érinti.) Ez az egyház úgy értelmezi önmagát, mint amelyen a mediatizált szignifikátum kizárólagosan érhető el. (*Extra ecclesiam nulla salus.*)

Az *apostoliság* a problémamegoldás tekintetében egy olyan megoldást kínál, ami a konstitutív alap eredetét, megőrzését és fenntartását konstituálja és legitimálja.

A pünkösdi-karizmatikus egyházaknak mint alulról induló szerveződéseknek épp a szubszidiaritás az egyik megkülönböztető elemük, amelynek a legerősebb jellemzője az intézményi participáció. Az intézmény struktúráját nem jellemzi a jogi és hierarchikus szemlélet. A problémamegoldás szempontjából a karizmatikus szemléletmódból fakadó helyi közösségek a mérvadóak. A szignifikáció folyamatában az intézmény tágabb értelemben jelenik meg, mint a katolikus egyházban, az ágensek mindennapi és egzisztenciális problémamegoldásai során releváns tud lenni. A pünkösdi egyház szintén a Krisztus Teste képet használja mint metaforát, ezen keresztül szignifikálja önmagát. Az egyházban a transzcendenssel más ágensek tapasztalatain keresztül is találkozhatunk (tanúságtétel). A konstitutív alap a Biblia, a (karizmatikus) lelkész és az alapító személyes élménye, valamint az ágensek aktuális vallási élménye, amely közösségenként változhat térben és időben. Az intézmény maga a helyi (egyház) közösség, amelyben a konstitutív alap nem hagyományos doktrínákhoz kötött, melyet csak szigorú intézményi keretek között kontrollált szakértők interpretálnak, hanem a közös tudás legtöbb esetben a sajátos nyelvhasználatban és a faktuális liturgikus eseményben történik. A konstitutív alap doktrinális igazságai: Jézus Krisztus, valamint a Szentlélek mint Isten jelenlétének a szimbóluma. Ez utóbbi kiemelt jelentőséget kap, így a Szentlélek mint szignifikátum

egyben szignifikációképző elem is. Az intézményi jelleg különféle struktúráknak ad teret, mivel a konstitutív alap mentén való interpretáció figyelembe veszi a kulturális és nyelvi variációkat, aminek következtében közösségenként különféle szignifikációk lehetségesek. A hozzáférés nem szocializációval, hanem közvetlen participáció által történik, melynek szignifikánsa az örömteli részvétel, a teljes elköteleződés és felelősségvállalás. Ha egyház alatt egy olyan közös tudást értünk, amely a szignifikátumot képes faktuálisan (és nem csak kategoriálisan) jelenvalóvá tenni az ágensek számára, akkor beszélhetünk olyan mértékű participációról, mely az ágensek kommunikációja révén kommuniót jelenít meg. Az egyházi közösségben való részvétel lényege, hogy az ágensek a transzcendenssel való találkozás és tapasztalás színtere legyen, következésképpen ha a kommunió létrejön, akkor a transzcendenssel (szignifikátummal) való kommunió is megvalósul.

(2) Szervezeti struktúrája

A katolikus egyház szervezeti struktúrája a történelem folyamán fejlődött ki, de amint a felülről jövő ekkleziológia legitimációjánál kimutattuk, ezt a megközelítést a történelmiség és társadalmiság hiánya jellemzi, következésképpen a hierarchiára és a jogrendszerre is a doktrinális felfogás dominanciája jellemző. Úgy tekint a szervezet struktúrájára, mint amely, ha nem is a középkorban kialakult, vagy a ma jellemző, de embrionális formában Jézus és tanítványai relációjában bennfoglaltatott. A szakértői ágensek mint intézményi szereplők (pápa, püspök, pap) legitimációja transzcendens eredetű (Jézusra vezethető vissza), következésképpen szentségi és jurisdikációs hatalmuk megkérdőjelezhetetlen a nem szakértő ágensek számára. Ezt a struktúrát merev centralizáltság, hierarchikus rend jellemzi, amely determinálja az ágensek közti hatalmi és kommunikációs viszonyt, így a hozzáférés korlátozott és szabályozott. Mivel a szervezet hierarchikus felépítése mellőzi a történelmi-társadalmi kontextust, kultúrákat és történelmi időket átívelően alkalmazza az állandósult struktúrát, vagyis ez utóbbi dimenziók nem alkotják az egyház ezen modelljének színterét, ezeket irrelevánsnak tekinti.

A katolikus egyházban a pápa és a püspökök egy sajátos kommunikációs hálózatot (kommuniót) alkotnak, amelyet a hierarchikus és jogi struktúrában a kollegialitás jellemez: a pápa nem törölhet el egyházmegyét, de a püspökök

kollégiuma sem működhet a pápa nélkül. Fontos kitétel a pápa primátusa, mely (még a II. Vatikáni Zsinat szerint is) teljhatalmat ad az egyetemes egyház fölött, azaz a pápának rendes, közvetlen és igazi püspöki jurisdikciója van az egész egyházban. Ezen gyakorlat konstitutív alapja a Misztikus Test teológiai képe, amely metaforaként történő koncipiálása a szervezett struktúráját a test analógiájára képzelel el: Krisztus a fej, akit mint szignifikátumot a pápa jelenít meg, őt követi hierarchikus sorrendben a szakértői ágens (püspök, pap), a tagokat pedig a laikusok. A doktrinális interpretáció és értelemtulajdonítás folyamatában, valamint a szakértői ágensek kompetenciájának konstataálásában fellelhető egyfajta kooperáció az egyház feje és a püspökök közt, ám ebben a világ irreleváns mint kommunikációs színtér, csak a doktrinális lojalitás érvényesül.

A pünkösdi-karizmatikus egyház a szervezeti struktúrák palettájának másik végletén helyezkedik el. Laza, nagy változatosságot mutató, nem formalizált struktúrákkal rendelkezik, általában kis közösségekről van szó, amelyek funkcionalitás szerint képesek változni. Ezek az újonnan, karizmatikus lelkeség (rajongás és elkötelezettség) alapján létrejött formák ugyanakkor stabilitásra is törekszenek (externalizáció), így elkerülhetetlen az igény, hogy intézményi formát öltsenek (objektíváció), ami viszont természetük ellen hat, így gyakran visszatérnek vagy átalakulnak ismét lelkeségi, mozgalmi jellegűvé, és ez a kétirányú mozgás hat bennük oda-vissza folytonosan. Azok, amelyek stabil struktúra mellett döntenek, azok az Egyházak Világtanácsa tagjaivá válnak, ezáltal annak normatív ekkleziológiáját saját konstitutív alapjukká teszik, és gyakran a (történelmi) protestáns vagy katolikus egyházak formáját öltik magukra.

A pünkösdi-karizmatikus egyház sem a struktúrát, sem az intézményi szerepeket nem értelmezi transzcendens dimenziókban. A hatalmi struktúra a lapos, nem hierarchikus szervezet miatt kisebb távolságokat mutat a laikus és szakértői ágensek között. Ennek, valamint az ágensek nagyfokú participációjának következtében a problémamegoldás során alkalmazott szignifikációk hatékonyak és könnyen értelmezhetőek az ágensek számára. Mivel az egyház struktúrája nem doktrinális, hanem funkcionális eredetű, a magas szintű proaktivitás jellemző, ami befolyással van a hatalmi pozíciókra is. Az ágensek participációja a feladatok és hatáskörök delegációját hozza magával, ami miatt legtöbb individuális ágens olyan kommunikatív állapotban találja magát, mely nem csak a vallási szignifikáció

képzésében iránymutató, hanem amely meghatározza sajátvilága más területeit is, olyannyira, hogy a kettő szervesen átjárja egymást. Ez az egyház a struktúra szociológiai dimenzióit úgy értelmezi, mint a transzcendens mutatkozásának színterét, így a teológiai és szociológiai dimenzió egyedülálló módon közvetlenül kapcsolódik össze. Mivel a doktrinális felkészültségből hiányzik a történelmi, társadalmi kontextust átívelő teológiai normativitás, így képes arra, hogy a kulturális sajátosságokhoz jobban adaptálódjon és hatékonyabb szignifikációképző legyen. Mivel a szervezeti struktúra nem felülről meghatározott, hanem a konkrét helyi közösség lényegét adja, ezért az ágensek participációja olyan kommunikatív aktus, mely természetéből fakadóan egyenlő a kommunióval, a megtapasztalt egyházzal, mely nem csak kategoriálisan (normatív) jelenik meg mint kívánt állapot, hanem ténylegesen. Ebben az egyházban az ágensek vallási tapasztalataik alapján szignifikációképzőkké válnak, ami nem szűkül le a szakrális felkészültségben való részesedésre, hanem az ott megtapasztaltak értelmeződnek az élet más területein, ahol a szükséges tudást is konstatálják.

(3) *Kik a tagok?*

A katolikus egyházban az egyháztagságot a keresztség adja, amely által az individuális ágensek bizonyos mértékben participálnak a közös tudásban (általános papság). A tagság laikus (hívők) és szakértő ágensekből (pap, szerzetes) áll. Ez utóbbiak az intézményt reprezentáló státusszal, és többletfelkészültséggel rendelkeznek, akiket az értelemtulajdonításban szignifikáció-képzőknek tekinthetünk. Az intézmény szempontjából olyan ágensekről beszélünk, akik társadalmi, történelmi és kulturális kontextustól függetlenül a doktrinális tudás (*depositum fidei*) folytonosságáért, illetve annak elérhetőségéért felelősek. A szignifikációképzők felkészültsége az intézmény által kontrollált, a hogyan tudásokat szabályozza és válaszokat generál: vagyis szakértők és laikusok számára egyaránt kódként viselkedik. A katolikus egyház a szakértő ágensek számára totális intézményként értelmeződik, következésképpen nem csak a doktrinális tisztaság kérhető számon rajtuk, hanem az intézmény megköveteli a megszabott gondolkodási módot, viselkedési normákat és attitűdöket is. Az ágensek differenciálódása a szignifikációképzést is differenciálja, amely szerint a szakértők a kompetens ágensek,

és a laikus ágens kompetenciája vallási tematikában csak annyiban releváns, amennyiben a szakértő útmutatását követik. A szakértő ágens ezen kompetenciáját legitimálja az, hogy állapota isteni eredetű. A laikus ágensek hozzáférése a többletfelkészültséghez szigorúan szabályozott (legtöbb esetben passzív tudás), a participáció csak az előírt vallási gyakorlat által lehetséges. (Ill. kompetenciájuk nem vallási feladatokban érvényesül.) Így ebben az egyházban a tagok többsége nem része a kommunikatív jelentés-tulajdonításnak, mivel ez doktrinális és tekintélyi legitimációra szorul. Sem a jogi, sem a hatalmi többletfelkészültséghez nincs hozzáférésük, itt az ágensek a spektáció szintjén maradnak. A transzcendensre vonatkozó tapasztalatok kompetenciája a szakértőkre vonatkozik, a privát interpretációknak az intézmény nem enged teret.

A pünkösdi-karizmatikus egyházakban szintén a keresztség által válnak taggá az ágensek. Közösségektől függően változik, de a katolikus egyháztól eltérően általában a felnőtt tagozódást (keresztelést) preferálják, amely feltételezi, hogy az ágens bizonyos transzcendens tapasztalattal és a közösségére jellemző közös tudással is érkezik, mely a szakrális hozzáférés (liturgikus cselekedetek, ima) által nyer kifejezést, és lesz része a szignifikációs folyamatnak. Ez az egyház figyelembe veszi az ágensek társadalmi, kulturális környezetét, következésképpen a közös tudáshoz való hozzáférés folyamatában a problémamegoldás érdekében igyekeznek az ágensek sajátvilágára tekintettel lenni. Az ágens számára a közös tudás elérése nem egy hosszas felkészülés eredménye, hanem a közvetlen élmény előidézése teremti a transzcendensre irányuló szignifikációban való részvételt. Egy ilyen tapasztalat elrendeződése, ill. annak kategorizálása nem szocializáció (tanulás) eredménye, hanem egy konkrét közösséghez való tartozás, és ezáltal a közös tudásban való részesedés során lesz elérhető. Ez az egyház feltételezi az ágens nyitottságát a transzcendensre, miközben lehetőséget ad, hogy a saját kódrendszerén keresztül a szignifikátum mutakozzék. A tagok között nincs akkora hierarchikus távolság, mint a katolikus egyházban. A szakértők státuszukat a közösség felhatalmazás alapján legitimálják, vagyis azt nem interpretálja ontológiai eredetüként, így a laikusok is bevonódnak participatórikusan a hatalmi döntéshozatalba. A szignifikációk közös akciók és konszenzus eredménye. Az ágensek a kooperáció és participáció révén inkább participátorok, mintsem spektátorok. A szakértő ágens többletfelkészültsége csak a vallási többletfelkészültséget jelenti, melynek mibenléte a funkciójában

ragadható meg. Az intézményi szerepek az igényeknek megfelelően alakulnak és változnak: egy új helyzetben egy újabb szignifikáció által az egész újraértelmezhető. A közösség számtalan más problémamegoldása (szervezeti, jogi, hatalmi) inkább a laikusok kompetenciája és feladata, mintsem a lelkészé.

(4) Belső tevékenység (szolgálat, misszió)

Az egyházban az a szintér, ahol a belső kommunikáció zajlik, az egyik leglényegesebb szintér, ugyanis itt jelenhet meg a lehető legnagyobb mértékben az ágensek participációja, valódi kommuniója. A közösség a hordozója mindannak a felkészültségnek, mely az ágensek számára a transzcendenshez való hozzáférést lehetővé teszi. Az egyház itt olyan kommunikatív közösségként jelenik meg, mely a PTC fogalmi rendszerében értelmezve nem-eredendő közösség az ágenstípusok felkészültségét tekintve, hanem szimbolikus, és/vagy osztentatív és/vagy szakrális elérhetőségek alapján férnek hozzá a közös tudáshoz. Vagyis a katolikus egyházban is mint nem-eredendő közösségben a többletfelkészültség olyan hasonlóságok, azonosságok vagy tudások felismeréséből ered, amely nem az ágensek felkészültségéből adott explicit tartalom. Fontos kitétel, hogy a közösségben az ágensek által elérhető többletfelkészültség nem kizárólag tudáskarakterű a terminus szűk értelmében, hanem olyan közösségi feltételezésekből, hiedelmekből, normatívákból és értékekből konstituálódik, amelyek a közösség kultúrájából generációról-generációra egységesen adott tartalom. Ezeket a tartalmakat hívja a PTC kollektív propozicionális attitűdöknek, és olyan formában jelenhetnek meg, mint a búcsújárás, exorcizmus, halottakért végzett ima stb. A katolikus egyház esetében ide tartoznak azok a tudások, amelyek az ágensek számára a magától értetődőséget (természetest, normálist, evidenst) konstituálják. Ezek a közösségi többletfelkészültségek természetüknél fogva változóak és dinamikusak, ám a szervezet nagyságából és a teológiai intelligibilia kötöttsége folytán kisebb eltérést tesz lehetővé. Ez azt jelenti, hogy ugyanarra a témára vonatkozó véleménynyilvánítások időről-időre változhatnak és sajátos helyzetekben kifejezésre juthatnak, de a doktrinális kötöttséget csak a konstitutív alap sérthetlensége mentén tűri meg az intézmény. Vannak ugyanakkor olyan tudások, amelyek hagyományosan nem voltak a közösség felkészültségének részei (vagy éppenséggel korábban

kommunikálhatatlannak látszottak), de egy történelmi-társadalmi helyzet tematizációja során a kommunikáció szerves részei lettek (pl. a vallásszabadság kérdése a II. Vatikáni Zsinat alatt).

A katolikus egyház belső tevékenységének lényege, hogy (szín)teret adjon annak a szignifikációs folyamatnak, amelyben a szignifikátum transzcendens volta felismerhető, vagyis a közösség maga a transzcendens mutatkozásának a helye. A szignifikáció folyamata a kinyilatkoztatásban, a transzcendens mutatkozásában és a szokásos vallási gyakorlatok formáiban konstituálódik. Az ágens úgy fér hozzá a transzcendenshez, hogy számára bizonyos elérhetőségek a már fent említett módon elérhetővé válnak. Az elérés egy konstitutív alap (értelmező keret) meglétét feltételezi, amely által a szignifikátum jelentést kap az ágens számára. A katolikus egyházban a konstitutív alap a szigorúan rögzített tanításrendszer (Katekizmus), a vallási gyakorlatok és a liturgia. Ebben primér helyet foglal el az Eukarisztia mint a szignifikátumhoz (a transzcendenshez) való hozzáférés legfőbb szignifikánsa a Krisztus-esemény megjelenítése által, amely a transzcendens legközvetlenebb kommunikációja is egyben az ágens felé. De ide sorolhatnánk különféle szakrális cselekedeteket, imagyakorlatokat is. Az eukarisztikus közösség mint kommunikatív állapot egyszerre konstitutív alap és participáció a szignifikátummal létrejött kommunióban.

A szignifikátumot érintő többletfelkészültségek elérhetősége nem azonos az ágensek eltérő csoportjai számára. Pl. nő vagy nem felszentelt férfi nem mutathatja be az Eukarisztiát. Ez utóbbi csak olyan csoport számára elérhető, mely része annak a tematikus mezőnek, amely a közösségben elfoglalt helyével van összefüggésben.

A pünkösdi karizmatikus egyházakban, mivel maguk a szervezeti formák sokfélék lehetnek, a szakrális szignifikációk (istentiszteletek) prezentációi hasonló módon nagy változatosságot mutatnak. Ennek oka, hogy az egyház figyelembe veszi a kulturális és társadalmi eltéréseket, melyek a szignifikációs folyamat lényeges elemei. A konstitutív alap elérési módjai nem szabályozottak doktrinálisan, hanem az ágens sajátvilágának az érzéséhez, tapasztalatához van kötve, ami által az ágens közvetlenül participálódik a szignifikáció folyamatában. Így ebben az egyházban az ágens szubjektív tapasztalata prioritást kap a doktrinális tudással szemben, mert az ágens által percipiált szignifikáns (érzés, tapasztalat) egy olyan teológiai magyarázathoz kötődik, melyet a közösség isteni, transzcendens eredetűnek konstatál. Ilyen

szignifikánsok lehetnek például a nyelveken való beszélés, azok értelmezése, vallási extázis, érzelmi kitörések, könnyek. Teológiai terminológiával ez a Szentlélek, mely a transzcendens szimbóluma.

Érdekes eltérés a katolikus egyházhoz képest, hogy a pünkösdi-karizmatikusok a Bibliát mint a primér konstitutív alapot nem egy szakértői csoport interpretációjához kötik, hanem participatórikusan magyarázzák olyan szempontból, hogy az értelmezés folyamata az ágensek számára is szabad asszociációknak ad teret, így azok szignifikációi éppúgy elfogadottak lesznek, mint a többletfelkészültséggel rendelkezők értelmezései. A transzcendens mutatkozása olyan szignifikációs aktusokban is megjelenik, melyek a doktrinálisan kötött konstitutív alappal rendelkező egyházakban nem kívántak. Az individuális ágensek maximális participációs lehetősége a szignifikációs folyamatokban olyan szintű kommunikatív állapotot idéz elő, melyben az ágensek vallomásai alapján is komunióról (szeretetközösség-élményről) beszélhetünk. A participáció mint szignifikáns annak az ideális kommunikációs viszonynak a mutatkozása, ahogyan a szakértő és laikus egyszerre jogosult a szignifikációra, és a szignifikátum mutatkozásban való participációra. Ez a kommunikatív helyzet hozza létre az ágensek egymás közötti és a transzcendenssel való komunióját.

Ezen egyházak konstitutív alapjának van egy olyan markáns eleme, amely szakrális jelentéstulajdonításaira rányomja a bélyegét: hisznek a gonosz személyes létezésében, így a transzcendens szignifikátumot duálisan értelmezik. Ez a szakrális tematizálás nem csak a vallási szignifikációs folyamatokban érvényesül, hanem részét képezi az ágens sajátvilágának, éppen ezért a közösség olyan „hogyan” tudást nyújt az ágenseknek, amely során azok a problémát egyénileg és kollektíven is (mint vallási közösség és mint más, világi közösségek tagjai is) képesek megoldani. A konstitutív alap az ágensek számára olyan többlettudást (gyógyítás, ördögűzés) biztosít, amely azonos szakrális szintéren teszi őt képessé a transzcendens mutatkozásának felismerésére, ugyanakkor a gonosszal való küzdelemre is. Az ágens szubjektív érzései és tapasztalatai (szimptomák) is ugyanebben a teológiai többletfelkészültség által értelmeződnek, mint a gonosz vagy a transzcendens mutatkozásai.

A pünkösdi-karizmatikus egyházakban szintén különbséget teszünk laikus és szakértői ágensek között, de ez a kompetenciakülönbség nem formalitáson és professzionalizmuson áll (mint a katolikus egyház esetében), hanem a karizmatikus (profetikus) kompetencián. A közösségek születésekor a kompetencia vagy

genetikusan adott vagy a közösség ruházza fel az ágenst. Ott, ahol valamilyen hagyomány kialakult és a struktúrák rögzülnek, felmerül az igény a többlettudás elsajátítására (a doktrína hiteles rögzítésre és interpretációjára), a kompetencia közösségi igénnyé lesz. Minél régebbi egy közösség és minél differenciáltabb a tevékenysége és struktúrája, annál inkább ölti magára a hagyományos egyházak struktúráit, és válik akuttá az intézmény konstitutív alapjának és szereplőinek doktrinális legitimációja.

(5) Világhoz való viszonya

A szervezetelméletek megközelítésében a katolikus egyház társadalmi intézmény, amely része a világban fellelhető intézmények hálózatának. Teológiai önreflexiójában a katolikus egyház a világtól elkülönülő valóság. Ennek ellenére mint totális intézmény igényt tart arra, hogy ágensei jelentés-tulajdonításában az elsődleges tudást ő adja, ugyanakkor nem vesz tudomást arról, hogy mint zárt rendszer nem feltétlen rendelkezik a problémamegoldásokhoz szükséges tudásokkal más területeken. Még ha az egyház nem is tekinti magát a világ részét képező intézménynek, ágensei a világban élnek és több társadalmi intézménynek a tagjai egyházi tagságukkal egyidőben (ezáltal képezve kommunikációs kapcsolatot az egyház és a világ között). Igénylik, hogy mozgásterük a különböző közösségeikben a világ változásához alkalmazkodjon, és ez alól az egyház sem lehet kivétel, vagyis az egyház felé is érzékeltetnek nyomásokat (*push*) és szívásokat (*pull*), amihez ha nem alkalmazkodik az adott közösségi szintér, egy idő után irreleváns lesz tagjai számára.

A katolikus egyház olyan zárt rendszer, amely a társadalmi-történelmi kontextust mellőzi, nem vagy csak nagyon korlátozottan preferálja a társadalom más szektorai (jog, gazdaság, tudomány, művészet stb.) participációját a doktrinális szignifikációiban, és a szervezeti struktúrák átalakításában. Például akkor is, ha demokratikus államban találja magát mint társadalmi intézmény, ott is fenntartja ágenseinek a hierarchikus, nem demokratikus hozzáférést.

A vallási szignifikáció-képzésben önmagából indul ki, e szerint a normát és annak interpretációját is saját tanításából veszi, attitűdjében szemben áll olyan más szignifikációs ágensek (felekezetek, egyházak) kezdeményezésével és értelmezésével. Saját hagyományát, hierarchikus struktúráját megkérdőjelezhetetlen alapnak tekinti nem csak önmaga, hanem a vele kommunikációban vagy párbeszédben lévő más

egyházi vagy világi intézményekkel szemben, amit viszontláthatunk önértelmezésében is, amennyiben „egy”-ként definiálja önmagát.

A katolikus egyház kommunikációja a kommunikáció-modellek közül a tranzakciós modellt követi, ahol a többletfelkészültséggel rendelkező szakértők a kizárólagos szignifikációképzők, akik a jelentéseket egyszerűen átadják a laikus ágenseknek, már visszacsatolást sem várva tőlük. A participáció csak a szakértők szignifikációinak elfogadásában és követésében érvényesül. A szignifikációkat a szakértők (Magisztérium) szisztematizálja, melyet hitrendszer formájában tesz elérhetővé. Az így szentesített szignifikációk nem igénylik az ágensek szignifikációs tapasztalatait, mert a konstitutív alap (hitrendszer) a transzcendens valóság bizonyítékaként szolgál. Ezek az intézmény szempontjából ontológiai státusszal bírnak. A hitrendszer státuszából következik hogy annak interpretációja csakis doktrinális lehet a szakértők által, akik felelősek a helyes értelmezésért, és biztosítják az összhangot a faktuális és kategorális közösségi tudás között. Ez a szisztematizálás erős cenzúrázást is jelent, mely egyrészt kontrollálja ágensei szignifikációs folyamatát és kizár minden alulról jövő, esetlegesen valós igényekből táplálkozó vallási újítást.

Az intézményi szignifikáció-képzésben csak a tagok (megkereszteltek) részesülhetnek, ennek elérhetősége differenciálódik szakértő és laikus ágensek között, a nem tagok hozzáférése teljesen lehetetlen, ugyanakkor az intézmény önértelmezésében doktrinálisan vallja, hogy léte szimbolikusan és faktuálisan transzcendentális jelentést (megváltást) mediatizál a nem tagok felé is. (Krisztus mindenkiért meghalt.) A nem tagokat három csoportba osztja: (1) az első, amikor földrajzi, fizikai korlátok miatt semmiféle hozzáférésük nincs a konstitutív alaphoz (nem hirdették nekik az Igét). (2) Ez a felfogás a vallási szignifikációt egyértelműen mindig önmagához köti, így lehetetlenné tesz minden olyan transzcendensre vonatkozó tapasztalatot, mely nem kötődik előzetes szabályrendszerhez, következésképpen megvonja tőlük a legitimitást és megszakítja a kommunikációt (exkommunikálja). Ezek alkotják a második csoportot. (3) A harmadik csoport tagjai önmagukat automatikusan zárják ki az egyházból azáltal, hogy a közösség által rögzített normákat (pl. tíz parancsolat vagy halálos bűn) megszegik, így sajátviláguk számára a kommunióban való részvétel mint kommunikatív állapot megszűnik.

A pünkösdi-karizmatikus egyházak talán a világhoz való viszony szempontját tekintve mutatnak a legnagyobb eltérést a katolikus egyháztól. Itt

mutatkozik meg igazán, hogy a felülről jövő egyházmodellel leírható katolikus egyház és az alulról jövő ekklezológiai modellben értelmezhető pünkösdi-karizmatikus egyház ágensei számára mennyire tud problémamegoldó közegként helytállni az egyház (mint színtér és mint intézmény). Az alulról induló jelleg a pünkösdi egyházak esetében már maga utal a funkciókhoz igazított konstitutív alap létrehozására, amely következtében az egyház mint a participáló ágens életének egy színtere nem különül el olyan mértékben életének többi színterétől, mint a katolikus egyház ágenseinek esetében, vagyis mint szervezet nyitott rendszernek tekinthető. Olyannyira, hogy a tagok elkötelezettsége ezen egyházakban más közösségeikben való elköteleződésük mentén alakul, és az egyház kiáll azok mellett is (pl. konkrét pártpolitikai elköteleződéssel).

A katolikus egyházzal ellentétben számára a világ is a vallási szignifikációk színtere, amelyet, mint már említettük, egyszerre a Jó és Rossz létezésének helyeként is definiál.

Mint kollektív ágens, magát nem mint „egy” igaz egyházat határozza meg, felfogása ezen a téren is plurális, a többi felekezeti egyházat nem vetélytársnak, hanem koalíciós ágensnek tekinti. Ez abban is megmutatkozik, hogy sok esetben ő maga participál az egységre törekvő egyházakat tömörítő Egyházak Világtanácsában. Ezen törekvések egyik mozgatóereje, hogy „fiatal” egyházak lévén nem rendelkeznek kidolgozott ekklezológiával, ezért közösen keresik egy konszenzus alapú konstitutív alap megteremtését.

Ezen egyházak különféle módon kapcsolódnak egymáshoz, együttműködésük lehet szoros vagy laza. Mivel intézményi struktúráik nem zártak, a fluktuáció lehetősége adott, következésképpen könnyen el is szakadnak egymástól, és új szignifikációs közösségeket hoznak létre, de továbbra is a pünkösdi-karizmatikus nagycsaládhoz tartozónak tarják magukat. Ebben hasonlítanak az ősegyház különféle közösségeinek a létrejöttéhez, melyek teljes önállóságuk megőrzése mellett kommunikációban érezték magukat a más struktúrákkal rendelkező vagy éppen kibontakozó egyházközösségekkel. Mivel a pünkösdi egyházak konstitutív alapját a *reductio ad simplicitatem* (hit Krisztusban és a Szentlélek jelenléte) adja, nem fordítanak akkora figyelmet a különféle közösségek hierarchikus és jogi struktúrájára, mivel nem tekintik a szignifikáció lényeges elemének azokat.

Ezen egyházak világhoz való aktív viszonyának fontos eleme, hogy ágenseik szignifikációs aktusai nem csak az egyházon belül konstituálódnak, hanem

folyamatosan a világgal való közvetlen kommunikációban is. Így az ágens nem csak az egyház belső színterén participál, hanem az ott szerzett többlet felkészültségét a nem tagok számára is kommunikálja. Ez lehet konkrét közvetlen missziós tevékenység (igehirdetés), átvitt értelemben pedig szeretetszolgálat, azaz a megélt kommunió kiterjesztése egy szélesebb szintésre, és fordítottnak: a közösség nyitott arra, hogy a nem tagok könnyen hozzáférjenek azokhoz a többlettudásokhoz, amelyek a vallási szignifikációk alapját adják. Ebben az egyházban ugyanis ez nem egy hosszú tanulási folyamat eredménye (nem a racionalizálást preferálja), hanem a szignifikátummal történő közvetlen érzelmi és tapasztalati szintű találkozást tekinti lényegesnek.

Összegzés

A katolikus egyház egy évezredek át tökéletesített és letisztult szervezeti struktúrával rendelkezik. Összetettség folytán megtalálhatjuk benne mindazokat a szinteket, amelyeket a szervezetszociológia vagy szervezeti kommunikáció tárgyal: *szervezet, közösség, csoport, hálózat*.

A szervezetszociológia a *szervezetek* különféle formáit sorakoztatja fel. Legtöbbször - a weberi ideáltípusok alapján - közös jellemzőik így foglalhatók össze: formalizált, hierarchikus kommunikációs struktúrával, világos (legtöbbször írásos formában rögzített) célokkal, a csatlakozást és kizárást illetően egységes eljárásrenddel rendelkezik, a döntéshozatal szabályozott, más intézményi ágensekkel meghatározott keretek között teremt kapcsolatot.

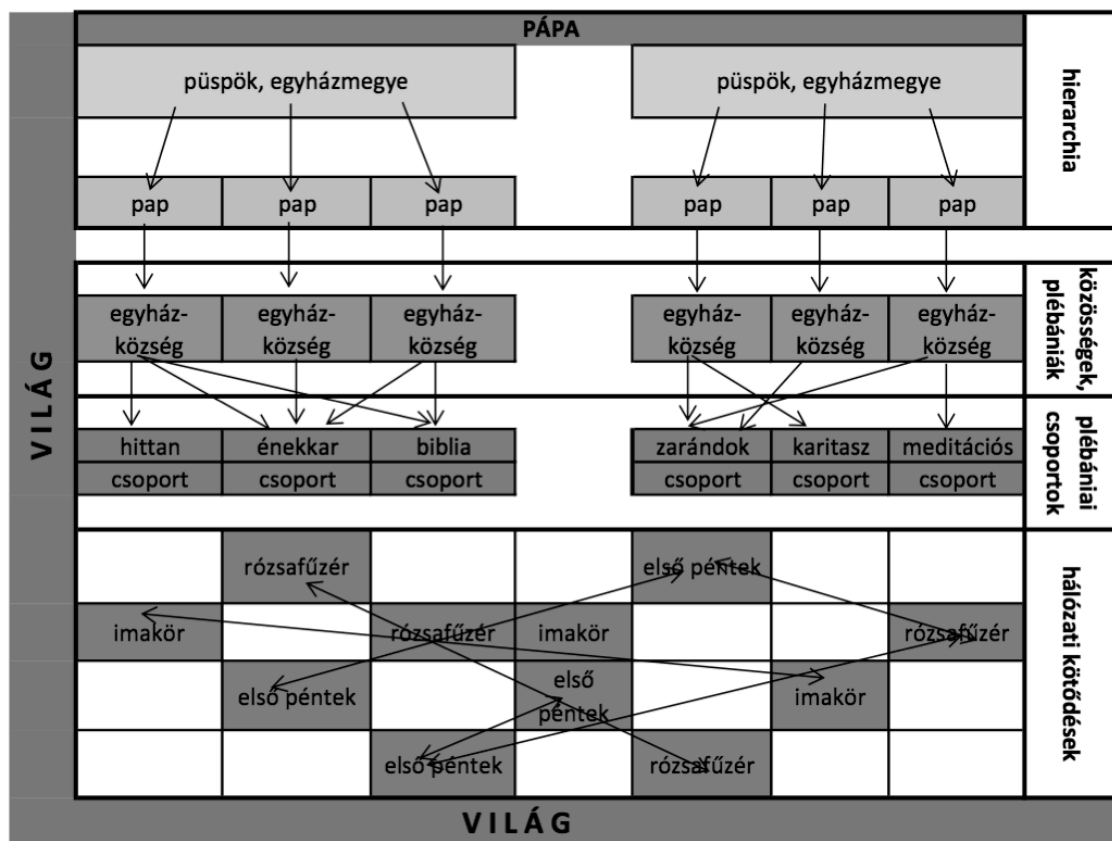
A *közösség* ezzel szemben egy lazább hierarchiával, de intenzívebb kommunikációval rendelkező szint.

A *csoport* instrumentálisabb és expresszívebb célokat tűz maga elé, sokkal inkább előtérbe kerül itt a szakmai és társas viszony és ezen belül az ágensek ugyanazokat az alapértékeket teszik magukévá.

A *hálózat* hasonló a csoport dinamikájához, ám a résztvevő ágensek földrajzi értelemben távol vannak egymástól, és közvetített kommunikációval tartják fenn a kapcsolatot egymással.

Az egyház a társadalmi szervezetek széles palettáján a normatív orientációjú szektorokba tartozik, mely szektorok legtöbb esetben a társadalom értékeiért,

hagyományainak és kultúrájának a konstrukciójáért és rekonstrukciójáért felelősek. Attól függően, hogy ezek mennyire racionálisak, a szervezet maga is különféle szervezeti formákat ölthet. Ha több ilyen van egy társadalomban, akkor vagy a kölcsönös együttműködés (kooperáció) és/vagy a versengés (kompetíció) jellemzi őket.

1. Ábra: A katolikus egyház szervezeti struktúrája

A katolikus egyház szervezeti struktúrájának (1. ábra) felső szintjét képezik a szakértői ágensek (pápa, püspökök, papok)², akik szintjén a szervezetre leginkább jellemző tulajdonságokat találjuk: formalizált, hierarchikus döntéshozatal, világos cél, egységes doktrína, eljárásrend a csatlakozás vagy kizárás tekintetében és szimbolikus megjelenítés. Ők a konstitutív alap (*depositum fidei*) őrzői és interpretátorai. Az

² Ezen az ábrán a hierarchiához tartozó szerzetes papokat azért nem tüntettük fel, mert – noha tudatában vagyunk annak, hogy részét képezik a szakértői csoportnak – azáltal, hogy egyházbiztosan nem tartoznak a püspökök és különféle egyházmegyék jurisdikciója alá, közvetlen befolyásuk sem a hatalmi struktúrára, sem a konstitutív alapra nincs. Léteznek olyan férfikongregációk (kvázi szerzetesi közösségek), amelyek a papi funkció által a hierarchiához tartoznak, de azok elismerése és tevékenysége az egyházmegye püspökétől függ.

intézményi előírásoknak megfelelően hosszan tartó szocializáció és intézményi kontroll mellett válhatnak szakértőkké.³ Az intézmény legitimációjának a fenntartásában kompetensek, de mivel ez a legitimáció egyházi tartalmak esetében isteni eredetű, szerepüket és feladatukat is úgy fogják fel, hogy ebből ered, és ezáltal legitimált. Mind az intézmény, mind az intézményi ágens szempontjából a pszichológiailag optimális állapot a teljes azonosulás az intézménnyel és annak legitimációjával. Ez az indentifikáció az intézmény konstitutív alapjával és annak legitimációjával (isteni eredet), valamint az intézmény egyéb ágenseivel, egy olyan kommunikatív állapotot hoz létre számukra, hogy abban megvalósul a kommunió, a közös tudásban való participáció (közösségalkotás és felelősségvállalás). Az intézmény szempontjából a szakértői ágensek (püspökök) közti doktrinális és jurisdikciós kommunió a szervezet egységét szimbolizálja a laikus ágensek számára (is), akik ugyanakkor a „hierarchián túli” szinteken a pluralizmust és a sokszínűséget jelenítik meg. A hierarchia ezen szintjén a püspök csak más püspökökkel való kommuniójában az, ami; nincs püspök önmagában, azaz kollegialitás nélkül. Ennek a szakramentális jellegnek legegységesebb jurisdikciós szignifikánsa, hogy beiktatása is csak több püspök jelenlétében történhet. A püspök ugyanakkor nem csak a más püspökökkel van kommunióban, hanem a közösséggel is, amely viszony fordítottan is igaz, és a kettő kölcsönösen legitimálja egymást.

A pap mint a hierarchiához tartozó ágens közvetlen kapcsolatban áll a (a hierarchiába nem tartozó) hívő közösséggel. Bizonyos értelemben ő reprezentálja a püspököt az egyházközségben, és ő felelős a kommunió létrejöttéért. (Ez a reprezentativitás abban a szimbolikus gesztusban is kifejeződik, hogy amikor egy püspök egy egyházközségbe érkezik vizitációra, a pap átadja neki a plébánia/templom kulcsait.) Egy egyházközség esetében a pap, mint a hierarchiát megtestesítő szervezeti szint ágense, a laikusokkal szemben kvantitatíve alulreprezentálttá válik, vagyis a hierarchikus (formális szervezeti) szint helyett a közösségi szintér kerül előtérbe. Itt találkozunk a szakértői és a laikus szintér. Egyrészt a pap reprezentálja azt a

³ A katolikus egyház esetében köztudott, hogy a hierarchia ezen a szintjén a kommunikáció belterjes, az információ hozzáférhetetlen kívülállók számára, mely kapcsán hajlamosak vagyunk arra, hogy titkolózásra gondoljunk. A média kíváncsisága és a nyitott társadalom fogalmának számonkérése úgy láttatja a katolikus egyház ezen szintjét, mintha megszegné a kommunikáció normális szabályait (transzparenciáját). Kommunikáció-kutatók ugyanakkor állítják, hogy bizonyos mértékű titkolózás nem csak a nagy, hanem a kis szervezetek életében is érvényesül; úgy jelenik meg, mint a szervezet társadalmi környezettel folytatott *sine qua non*-ja. (Rosengren, *Kommunikáció*, 2004, Budapest, Typotex, pp. 133-134.)

többletfelkészültséget és hierarchikus struktúrát, amely az intézmény kontextustól független szempontjait jelenti, másrészt itt találkozunk azokkal a kulturális és helyi tényezőkkel, amelyekkel a sikeres kommunikáció során számolni kell. A kettő találkozása olyan kommunikatív állapotot eredményez, melyben az ágensek problémamegoldó kompetenciájából következhet, hogy a kommunikáció tranzakciós vagy participatorikus lesz. Vagyis a szignifikációs folyamat sikeressége abban áll, hogy a szakértői ágens mennyire a doktrinálisan formalizált tudásokhoz ragaszkodik, vagy mennyire képes azokat a többlettudásokat a laikus ágensek számára elérhetővé tenni, valamint a szignifikációs folyamatban a sajátos szempontokat figyelembe venni. Azaz olyan uralommentes kommunikatív állapot létrehozására törekszik, melyben adekvátabb szignifikációk születhetnek, és az ágensek a participáció révén a közösséget magukénak érzik.

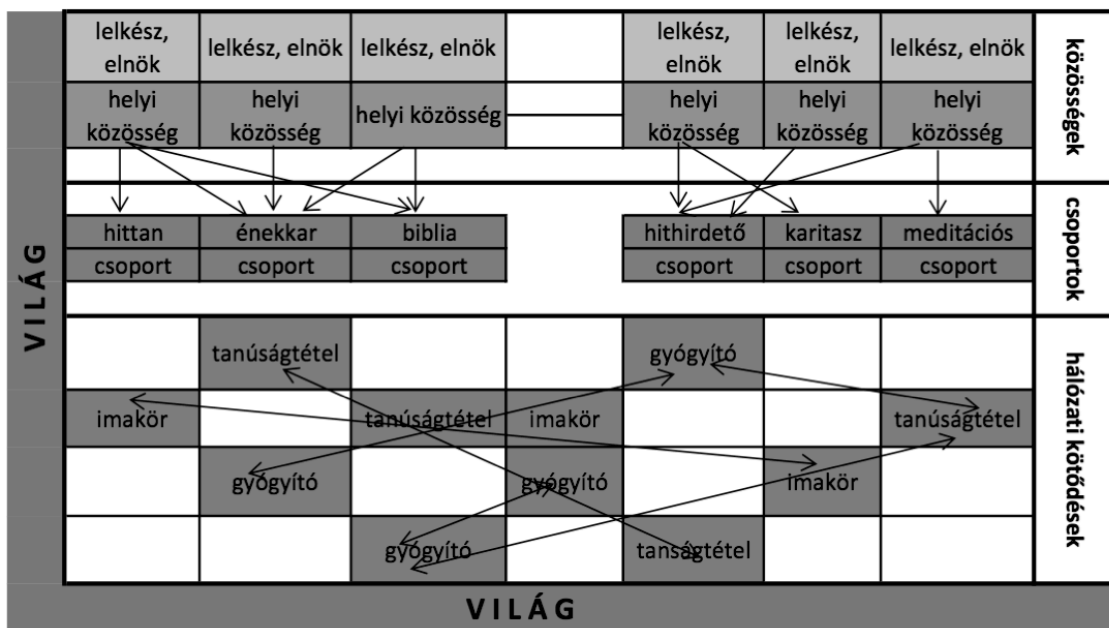
Egy egyházközségben számtalan kezdeményezés lehetséges. Ezekben az optimális elkötelezettség és részvétel (kommunió) kialakulása érdekében elengedhetetlen, hogy kompetencia-alapú szubszidiaritás érvényesülhessen. Azaz a hierarchiát képviselő pap csak arra a szintre terjessze ki ebből fakadó szerepét, amennyiben az szükséges, és csak azon területekre, amelyen az adekvát (vallási szignifikációk). A laikus ágensek mozgásterét pedig szintén kompetenciához mérten kell a maximális szintig engedni. A pap mint intézményi ágens azért felelős, hogy a vallási szignifikációkba a közösséget bevonja, amely képes lesz a szignifikátum elérésére. Egy egyházközség számára a szakrálisban (pl. Eukarisztia) rögzített elérésmódok alapvetően szimbolikus szignifikációk. Egy már kialakult közösség nem saját hétköznapi transzcendensre vonatkozó tapasztalatát ünnepli (mint pl. egy karizmatikus közösség esetében), hanem a rituális cselekedetek során a konstitutív alap mentén értelmezi a sajátvilág történéseit. Vagyis az ágensek a szakrálisban felkínált konstitúciós eljárások segítségével jelentést tulajdonítanak bizonyos típusú percepcióknak. Ha az ágensek számára kommunikált szignifikációk megegyeznek a liturgikus cselekményen kívüli tapasztalataikkal, akkor ez a kommunikatív állapot kommuniót fog létrehozni.

A közösségen belül létrejöhetnek kisebb csoportok, melyek valamilyen érdeklődés és kompetencia alapján: hittancsoport, énekkar, bibliacsopot, karitasz-, zarándok-csoport, karizmatikus csoport stb. Ezen csoportok többletfelkészültséggel rendelkeznek a többiekhez képest saját csoportjukon belül. Céljuk ugyanabban a vallási szignifikációban való participáció, amely az egész közösség célja is, valamint

ennek elérésének elősegítése a maguk és a hívő közösség számára is. Az ágensek csoportszintű elköteleződése nem csak passzív részvételt jelent a közösség életében, hanem kompetenciájukon keresztül olyan többlettudásokat képesek a közösség számára biztosítani, mely által annak egységéhez (kommuniójához) aktívan hozzájárulnak.

A hálózatok a csoportokon túl szerveződő egységek, amelyek fő jellemzője intencionalitásuk által kötik össze az ágenseket attól függetlenül, hogy azok fizikailag vagy virtuálisan találkoznak-e. Szervezettségében csak az intencionalitás a mérvadó, a kivitelezés (forma, idő, mennyiség) az egyéni ágens szabadságán múlik, a másoknak nem is kell tudni róla. Az egyházközösség színterén ezek olyan ágensek szövetét jelentik, akik bizonyos szándékokra imákat, böjtöket vagy egyéb aszketikus gyakorlatokat végeznek. Pl. valaki gyógyulásáért, valami sikeréért imádkoznak stb. Az itt létrejövő kommunió mindenekelőtt egy mentális intencionalitás alapján jön létre.

Az *1. ábrából* is kiderülhet, hogy egy katolikus közösség számára nem csak a közösséghez való tartozásnak van számtalan formája, de a közös tudásból való részesedés is nagy változatosságot mutat, aminek következtében a közösség szintjén a kommunióknak különböző szintjei vannak. Az is világossá válhat, hogy ahol nagyobb a participáció lehetősége, pl. a kisebb közösségekben, csoportokban, hálózatokban, ott intenzívebb a vallási szignifikáció is, és ezáltal a transzcendens mutatkozásának a percipiálása. Azon a szinten, ahol nagyobb a távolság pl. laikus hívő, püspök, pápa, ott a participáció értelmében nem kommunióról, hanem közös szervezeti tagságról beszélünk.

2. Ábra: A pünkösdi-karizmatikus közösség szervezeti struktúrája

A pünkösdi-karizmatikus egyházak szerkezete a 2. ábrán látható. Tudatában annak, hogy szerkezetükben differenciáltak, felépítésükben hasonlítanak a katolikus egyház „hierarchiáján túli” szervezeti formájához. A pünkösdi-karizmatikus közösségeknek nincsenek püspökeik, vezetésük egy-egy karizmatikus lelkész-elnök (*pastor-president*) személyéhez kötődik, aki a katolikus egyházban a papnak feleltethető meg. Amint többször kifejtettük, hiányzik a doktrinális konstitutív alap vagy csak minimálisan formalizált. A hierarchikus struktúra gyakran meghatározza a szervezeti struktúrát is: itt alacsony a hierarchia, nem beszélhetünk merev szervezetről sem. A szervezetelméletek tanúsága szerint egy formális szervezeti struktúra jelentős mértékben befolyásolja a szervezet hatékonyságát.

Mivel az egyházak missziós küldetésüknél fogva lokálisan cselekszenek és globálisan gondolkodnak, szükséges, hogy a struktúrákat a környezeti feltételekhez igazítsák. Olyan nagy szervezetek, mint a katolikus egyház, egészen más struktúrával tud hatékony lenni, mint egy kisebb méretű karizmatikus közösség. Dinamikus környezetben az organikus, statikus környezetben a mechanikus szervezetek a hatékonyabbak.⁴ A hatékonyság függ tehát a hierarchia szintjeinek számától, a

⁴ Nagy szervezetek, mint a katolikus egyház hierarchikus struktúrája, a mechanikus modellnek felel meg, míg az organikus a pünkösdi-karizmatikus egyházaknak vagy a plébániai közösségeknek a jellemzője. Ezen a szinten ugyanis már eltűnik a hierarchikus struktúra. Jellemzi a nagy szélességi tagozódás, a döntések alacsony fokú centralizáltsága és a kis kvalifikációs eltérések.

szélességi tagozódástól, az irányítás és végrehajtás közötti kapcsolatoktól. A világ kihívásai és földrajzi, kulturális változatosságai miatt dinamikus környezetnek tekinthető, amely megköveteli az adaptációt az egyházi szervezetek részéről is. Talán ebből fakad, hogy a pünkösdi-karizmatikus egyházak lapos hierarchiájuk következtében gyorsan adaptálódnak (inkulturálódnak), mert sem a szervezeti formalizáltság, sem a doktrinális kötöttség (Magisztérium) nem determinálja tevékenységüket. A katolikus egyház is ott sikeres, ahol a pünkösdi-karizmatikus egyházakhoz hasonló formában, azaz kisközösségekben, csoportokban próbál működni, amelyek alkalmasak arra, hogy a helyi igényeket figyelembe vegyék. Egyértelmű, hogy ezekben a kis közösségekben a kommunikáció lehetősége sokkal inkább adott, melyet nem csak kategoriálisan, hanem faktuálisan is élhet a közösség, az individuális ágens pedig teljes kommunikációban érzi magát a társaival. Negatívuma ennek a kisközösség jellegű kommunikációnak az, hogyha ez az intenzív együttélés sérül, akkor az ágens sajátvilágában történő veszteség is nagyobb.

Felmerül tehát a kérdés a kutatás számára, hogy tekinthetjük-e formalizált szervezeteknek a pünkösdi-karizmatikus egyházakat, vagy létszámukat és történelmi múltjukat figyelembe véve inkább a közösség vagy csoport szintjén kell azokat kezelni. Amint láttuk, a katolikus egyházban fennáll azoknak a közösségi formáknak a lehetősége, amelyek a pünkösdi-karizmatikus közösségek mintájára működhetnek (és van, ahol, működnek is), a releváns szintér a hierarchia és a hívő közösség találkozási szintere, amely a helyi közösség szintje, meghatározó ágense a kettő közötti mediátor, a pap.